

דף כד

מעשה דדמא בן נתינה – יש מקשים, הלא סביר להניח שהאב היה חפץ ומרוצה שבנו יקח את המפתח מתחתיו וישתכר ברווח כה גדול? – ניתן לפרש שהיה דמא סמוך ובטוח, כפי שבאמת כך היה, שלא יפסיד מאומה על ידי שמונע צער מאביו. נמצא שבאמת אין רווח אם יעירנו.

וכן משמע מסוף המעשה, שלא בקש עבור הפרה אלא 'אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא', ומה טעם לא ביקש יותר אם היא שוה כן? – לפי שידע בודאי שאותה פרה לא באה לו משמים אלא בשביל מצוה זו.

ואפשר שמה שאמרו (בקדושין לט:): 'למען ייטב לך...' – לעולם שכולו טוב וכולו ארוך' בישראל אמרו, אבל בגוי מובטח לו שכר גשמי בעולם הזה (וע' סנהדרין קה מחלוקת תנאים האם יש לאומות העולם עולם הבא, ולעיל י: אודות נכרים מסוימים). וכענין שאמרו שלרשעים נפרעים בעולם הזה כדי לטורדם מן העולם הבא (ע' בקדושין שם). או על דרך האמור בתפילת שלמה שביקש על הנכרי שייענה ככל אשר ישאל, מפני חילול ה', משא"כ גבי ישראל. וכן כאן, יראה שכרו מיד כדי שלא ילעזו על שכר ועונש האמורים בתורה.

וניחוש דלמא רבעה לאמא מעיקרא... – ואף על פי שהרביעה מעקרת, אפשר לקצת בהמות שאינן נעקרות בכך (ריטב"א; מאירי. ועתוס' להלן מו: ד"ה כשנרבעו).

'אמר להן ר' אליעזר: כולם גרים גרורים הם' – מעצמן נגררים (כדפרש"י), אבל אין מקבלין אותם, שהרי אמרו (לעיל ג) 'אין מקבלים גרים לימות המשיח'.

ולכאורה נראה שהטעם שאין מקבלים אותם, כי אין כוונתם לשם שמים אלא משום שרואים כבודם של ישראל ולכך רוצים להצטרף אליהם [וכמו שאמרו ביבמות עו שלכך לא קבלו גרים בימי שלמה], אבל הלא נאמר כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' לעבדו שכס אחד – צריך לומר שגזרת הכתוב היא שלעתיד לבוא אין מקבלים, כמו שאמרו (ביבמות כד) על הפסוק מי גר אתך עליך יפול (עפ"י חדושי הנצי"ב).

'תא שמע ויקח יתרו' – לא שהיה יתרו חשוד על הרביעה. ועוד, הלא באותה שעה היה גר ונאמן על הפסולים – אלא הקושיא מבוססת על כך שאין מסתבר שהביא צאן ובקר ממדין, רק לקחם במדבר. וסלקא דעתין שלקחם משוכני המדבר הנכרים (הנצי"ב).

והרש"ש כתב כיון שהבהמות שהביא היו לו לפני שנתגייר, הרי זה כלוקח מן העכו"ם. וצריך לפרש שאין כאן שמירה, ושמא נרבעו הם או אמותיהם ע"י אחרים.

(ע"ב) 'דאמר רב אדא בר אהבה: מגין לעולה נקבה שהיא כשרה בבמת יחיד? שנאמר ויקח שמואל טלה חלב אחד ויעלהו עולה... ויעלה כתיב' – דרש מהכתיב 'ויעלה' – משמע שה'טלה חלב' – נקבה היתה, ואף כי כתוב 'אחד' ולא 'אחת' – זה מפני שלשון 'טלה' הוא לשון זכר (תורת חיים).

תמה שם על מה שפרש רש"י שהכוונה על רחל מניקה. ובחדושי מהר"י שפירא באר כוונת רש"י (עפ"י הירושלמי) ששחט את הרחל ואת בנה כהוראת שעה. ע"ש.

וקוראים אנו 'ויעלהו' – שהכשירה הכתוב כאילו היה זכר (ריטב"א).

'ואמרו שירה' – פירוש, בלשון הקדש ממש. וזהו שנחלקו מה אמרו. והטעם שלא מנו נס זה במשנת אבות עם שאר הנסים שנבראו בערב שבת בין השמשות – לפי שהזכר שם 'פי האתון' המפורש בתורה, והוא אב לכל כיוצא בו (ריטב"א).

ואולם מהר"ל מפראג כתב: 'ולא שהיו אומרים שירה בחתוך לשון ודבור, רק הליכתם בדרך הישר כדכתיב 'ישירה' – הוא בעצמו השירה. וחולקים מה מורה השיר הזה...'. וכיו"ב הביאו בשם הראב"ד. ואינו תח"י.

וע' בהשמטות שבסוף חידושי הריטב"א לע"ז – שכתב בענין מה שאמרו (לעיל יז) על ההרים והגבעות ושמים וארץ שאמרו 'עד שאנו מבקשים...' – לא שהם מבקשים ממש, אלא האדם האומר, הוא זה שאמר כן עבורם, כאילו היה להם פה, כך היו משיבין. וכתב, שכעין זה מצינו בכמה מקומות, לא שהם מדברים ומשיבים אלא מסברא אנו אומרים שאם היו מדברים, היו משיבים כן – 'ותאמר להם הגפן החדלתי...'. וכן פרק שירה שהחיות מקלסין בו – לא שהם אומרים כלום, אלא סברא היא שאם היה להם פה לדבר – יש להם לומר כך וכך. עכ"ד. אלא שכאן שונה, שהרי נחלקו חכמים בדבר מה היו אומרים, כמוש"כ בעצמו.

רב אשי מתני לה להא דר' יצחק אהא: ויהי בנסע הארון ויאמר משה, קומה ה'. ישראל מאי אמרו, אמר ר' יצחק: רוני רוני השיטה... –

'מנהג אשכנז לשיר בניגון שמחה פרשת המסעות בפר' מסעי וסדר המחנות שבפר' בהעלותך. ונראה שמקורו מגמרא מפורשת בע"ז כד ע"ב שהובאה שם השירה המפורסמת במסורת: שירת 'רוני רוני השיטה...'. שירת השבח לארון הקודש ששרו הפרות כביכול בזמן שהשיבו ארון הקודש מארץ פלישתים. ושם שרב אשי שנה שירה זו לא על אותו מעשה אלא על הפסוק ויהי בנסע הארון ויאמר משה קומה ה', וישראל מה אמרו, מה היו עונים אחרי משה, אותה שירה – רוני רוני השיטה. ואם כן, כל מסעות כשהתפלל משה קומה ה', ענו ישראל שירה זו בכל מסע ומסע בשמחה ושירה. והנה מכאן ברור שמנהגנו ביסודות קדושים תקועים' (עלה יונה עמ' שח).

דף כה

והיכא רמיזא? יהודה אתה יודוך אחיך ידך בערף איביך, ואיזו היא מלחמה שצריכה יד כנגד עורף, הוי אומר זו קשת' – נראה מפרש"י שהעורף מוסב על היורה, שמביא את ידו כנגד ערפו כדי לירות. ויש מפרשים כפשוטו של מקרא; היורה בקשת, ידו מכוונת לעורף האויב. שלא כחרב שדרכה במלחמת פנים בפנים בקירוב, השימוש בקשת הוא לערפו של האויב כאשר הוא בורח ומתרחק] (עפ"י מהרש"א ומהר"י שפירא).

ויאמר ללמד בני יהודה קשת, הנה כתובה על ספר הישר. מאי ספר הישר? אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: זה ספר אברהם יצחק ויעקב... זה ספר משנה תורה... זה ספר שופטים... – פרש מהר"ל ז"ל: ה'קשת' מורה על שני דברים; על שיא גבורת המלחמה – שהחץ הולך במהירות ובכח ולמרחק יותר משאר כלי זין, [ואף השפופרת שיש בזמן הזה, אע"ג שהולך יותר במהירות – דבר זה אין פועל העושה זה, ואין זה גבורת מלחמה, אבל גבורת מלחמה נראה בקשת שהולך מחמת פעולת בעל המלחמה]. ועוד מסמלת ה'קשת' כח נבדל בלתי גשמי, שאין לו מגבלות של זמן ומקום, שהרי היורה עומד כאן והורג במקום אחר, [כמבואר בכמה מקומות בדרוז"ל, שהמשילו את כח הלשון לחץ ההורג למרחוק]. וראויה אותה מלחמה לבני יהודה דוקא, כי נקרא יהודה על שמו של הקב"ה. וכל אחד מן החכמים פרש לפי דרכו ענין אחד אשר בגללו ובזכותו עושים ישראל מלחמת גבורה